

İSTİKLÂL
MARŞININ
KABULÜNÜN
100.
yılı
ANISINA

ULUSAL
LİSANSÜSTÜ
ÖĞRENCİ SEMPOZYUMU

B İ L D İ R İ K İ T A B I

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yayınları: 8

ISBN: 978-975-7120-34-6

Editör:

Prof. Dr. Şahmurat ARIK

Dr. Öğr. Üyesi Esra IŞIK

Kapak: Gözde Ajans

Baskı:

Girişim Ajans Matbaa Ltd. Şti.

Büyük Sanayi Samanyolu Cad.

No: 35 İskitler/ANKARA/TÜRKİYE

Baskı Tarihi:

2021

© Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2020.

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi,

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Evliya Çelebi Yerleşkesi Tavşanlı Yolu 10. Km.

KÜTAHYA/TÜRKİYE

Tel: 0 (274) 443 43 43

lee@dpu.edu.tr

MEHMET ÂKİF'İN DİNİ TECRÜBE ANLAYIŞI

Aysel TAN, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Din Felsefesi Doktora Öğrencisi
171205202@firat.edu.tr

ÖZET

Mehmet Âkif, şiirlerinde ve makalelerinde Müslüman toplumların dini anlama biçimlerini eleştiri konusu yapmıştır. Müslümanlardaki ataleti, tevekkül anlayışını, yanlış inançları ve taklit anlayışını sürekli eleştirmiştir. Müslümanların bağımsızlıklarını kazanmaları için mücadele veren Cemaleddin Afganî ve onun talebesi Muhammed Abduh, Said Halim Paşa'nın İslamcılık ile ilgili fikirleri ayrıca Fahrettin Razi bu anlamda Mehmet Âkif'e örnek teşkil etmiştir. O, 'İslam birliği' fikrine inanmış ve bunu kurtuluş reçetesi olarak görmüştür.

Mehmet Âkif'in din anlayışında ve buna bağlı olarak dinî tecrübe anlayışında Kur'an'a nasıl baktığı ve değerlendirdiği önem arz etmektedir. O Kur'an'a dinamik bir kitap olarak bakmaktadır. Bu sebeple Kur'an'ın güncel olaylarla birebir ilişki içinde olduğunu düşünerek Kur'an'ı sanki yeniden nazil oluyormuş gibi görüp güncel olaylarla bağlantısını kurmaya çalışır. Kur'an, ona göre 'mezarlıkta okunan' bir kitap değil, 'dirilere hitap eden' bir kitaptır. Kur'an; okunması, anlaşılması, yorumlanması ve yeniden yaşanması gereken bir kitaptır. Bu bağlamda Kur'an'ın anlaşılması demek onun 'tecrübe' edilmesi demektir. Kur'an kendisine uyulduğu takdirde insanları en üst seviyeye ulaştıracak bir kitaptır. Kur'an'la doğrudan ilişki kurup onun emirleri yerine getirildiği zaman doğru anlaşılabilir olur. Fakat toplumdaki atalet, miskinlik ve hurafeler Kur'an'ın doğru anlaşılmasını ve hayata uygulanmasını engellemiştir. Bunu düzeltmenin öncelikli yolu dinî ilimler alanında yeniden çalışmalar yapmaktır ve 'şerh geleneğinden' vazgeçip dine yeni-güncel yorumlar getirmektir. Böylece dinin hayata yansımaları ve etkileri düzeltilecek ve hurafelerden uzak bir dinin etrafında yeni bir medeniyet kurulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Din, Dinî tecrübe, Kur'an, yorum, medeniyet.

MEHMET AKIF'S UNDERSTANDING OF RELIGIOUS EXPERIENCE

ABSTRACT

Mehmet Âkif criticized the way Muslim societies understand religion in his poems and articles. He constantly criticized Muslims' inertia, understanding of trust, false beliefs and imitation. The ideas of Cemaleddin Afganî and his student Muhammed Abduh, Said Halim Pasha on Islamism, and Fahrettin Razi, who struggled for Muslims to gain their independence, set an example for Mehmet Âkif in this sense. He believed in the idea of 'Islamic unity' and saw it as a prescription for salvation.

It is important how Mehmet Âkif looks and evaluates the Quran in his understanding of religion and, consequently, in his understanding of religious experience. He looks at the Quran as a dynamic book. For this reason, he thinks that the Quran is in direct relation with current events and tries to relate the Qur'an to current events by seeing it as if it was being revealed again. According to him, the Quran is not a book to be "*read in a cemetery*", but a book "*addressing the living*". Koran; It is a book that needs to be read, understood, interpreted and re-experienced. In this context, understanding the Quran means 'experiencing' it. The Quran is a book that will bring people to the highest level if it is obeyed. It is understood correctly when people establish a direct relationship with the Quran and its orders are fulfilled. However, inertia, indolence and superstitions in society prevented the Quran from being understood correctly and applied to life. The primary way to correct this is to make new studies in the field of religious sciences and to give up the "tradition of annotation" and to bring new-updated interpretations to religion. Thus, the reflections and effects of religion on life will be corrected and a new civilization will be established around a religion that is far from superstitions.

Keywords: Religion, Religious experience, Quran, interpretation, civilization.

GİRİŞ

M.Âkif'in Din Anlayışı ve Kur'an Merkezli Dünya Görüşü

Mehmet Âkif'in ilim anlayışının temelini dini ilimler oluşturmaktadır. Bu duruma en büyük etken, müderris olan babasının ona küçük yaşlarda verdiği dini eğitimidir. O çocukluğundan itibaren Kur'an ile ilgilenmiş ve onu hayatının merkezine koymuştur. (YILDIRIM, 2006) Onun şiirlerinin ve eserlerinin temel kaynağı hiç şüphesiz Kur'an'dır. Mehmet Âkif, küçük yaşlardan itibaren Kur'an, Arapça, Farsça, Fransızca ve Türkçe dersler almıştır.

İkinci olarak Âkif'in fennî ilimlerle de ilgisi vardır. Ziraat okulunu birincilikle bitirmiştir. (ÇANTAY, 1966) Onun olaylara, ilimlere ve dine eleştirel bakmasında bu Batı merkezli eğitim anlayışının etkisi olduğunu söylemek mümkündür.

Âkif'in uzun yıllar dil eğitimi ve dini eğitim almış olması onu bu konularda zamanla bir otorite haline getirmiştir. O Celaleyn tefsirini on dokuz kere okumuştur. (CÜNDİOĞLU, 2004) Âkif hayatının son on yılını sadece Kur'an-ı Kerim'e hasretmiştir. 1926'dan itibaren ölümüne kadar öncelikli olarak Kur'an mealiyle uğraşmıştır. Onun tefsir yazıları Sebülü'r Reşad mecmuasında yayınlanmıştır. Bu yazıların on altı tanesi manzum tefsir olup Safahat'a alınmış, otuz ikisi düz yazı olup makale halinde yazılmıştır. Bu tefsir yazıları genellikle bir ayetin açıklanması şeklinde yazılmıştır. O bu yazılarını, çevresinde olan sosyal olaylarla ve yaşadıklarını Kur'an'la ilişkilendirerek açıklamıştır. "*İctimai tefsir*" de denilebilecek bu tefsir anlayışında toplumsal olaylara Kur'an açısından bakılarak güncel meseleler tahlil edilmiş ve insanlar aydınlatılmaya çalışılmıştır. Yine o vaazlarında da bu yöntemi kullanmış ve ayetler toplumsal sorunlara çözüm için bir dayanak noktası oluşturmuştur. O Kur'an'ı samimi bir mümin olarak defalarca okumuş ve hayatına tatbik etmeye azamî ölçüde gayret göstermiştir. Âkif, şiirlerinde ve makalelerinde Müslüman toplulukların dini anlama biçimlerini eleştiri konusu yapmıştır. Cemaleddin Afgani ve onun talebesi olan Muhammed Abduh, Âkif'e hem fikrîsel anlamda hem de tefsir yazılarıyla örnek teşkil etmiştir.

Sanat Toplum İçindir: Mehmet Âkif'in Kur'an Merkezli Sanat Anlayışı

Âkif'in edebiyat anlayışının merkezinde Kur'an bulunmaktadır. Ona ilham Kur'an'dan gelmiştir. (TOPÇU, 2006) Kur'an peygamber döneminde toplumsal sorunlara çare olmak için gönderildiğine göre Kur'an merkezli bir sanat da toplumsal fayda için olmalıdır. Çünkü bu toplumun 'acil ihtiyaç listesi vardır ve keyfi sanat yapacak lüksü yoktur:

"Şiir için, edebiyat için 'süs', 'çerez' diyenler var. Karnı tok, sırtı pek milletlere göre bu söz belki doğrudur. Lakin bizim gibi aç, çıplak milletlere süsten, çerezden evvel giyecek, yiyecek lazım... 'Sanat sanat içindir' gibi yüksek nazariyeler bizim idrakimizin pek fevkindedir." (ERSOY, Edebiyat, 1328)

Onun şiirlerinin büyük kısmı dinî içerikli şiirlerdir. O eserlerinin tamamında toplumsal sorunlara değinmiştir. Bir yandan toplumun eksik ve yanlış yönlerini ortaya koyarken bir yandan da din merkezli bir bakış açısıyla topluma yol göstermeye çalışmıştır. (YETİŞ, 2006)

O Kur'an'a evrensellik ilkesi çerçevesinde bakmış ve evrensellik ilkesi gereğince Kur'an'ın gününün meselelerine ışık tuttuğuna samimi bir şekilde inanmıştır. Bundan dolayı ağırlıklı olarak ahlâk ve toplumla ilgili ayetleri yorumlamaya özel göstermiştir. (YILDIRIM, 2006)

“İbret olmaz bize her gün okuruz ezber de!

Yoksa bir maksat aranmaz mı bu ayetlerde?” (ERSOY, Safahat, 2006) diyerek ayetlerin maksatlarına önem verilmesi ve bunlardan ibret alınması gerektiğini söylemiştir.

Toplumun Din Algısına M.Âkif'in Yaptığı Eleştiriler

1. Eleştiri: Hurafeci Din Anlayışı

Kur'an'ı yeterince anlamayan bu toplumda insanlar hurafeci 'Baba Cafer' gibi tiplerin eline kalmıştır, Kur'an'ı şifa bulmak ve ölümlere okumak için bir araç olarak kullanmışlar ve amacından saptırmışlardır:

*“Yaşanır zannediyorsun, Baba Cafer'liksin,
Nefes ettir, çabucak kendine, olsun bitsin!
Ölümler diri değil, sen de bilirsin ki bu din,
Diri doğmuş, duracak dipdiri, durdukça zemin.”* (ERSOY, Safahat, 2006, s. 378)

Kur'an'ın bu şekilde ele alan bir toplumda insanlarla Kur'an arasında bir uçurum oluşmaktadır. Ölümlere okunan, şifa bulmak için yüze okunan ayetler, taassup, hurafe ve yanlış görenekler İslam toplumlarının geri kalmasında etkili olmuştur. (YILDIRIM, 2006) Atalet, miskinlik, hurafeler toplumda ahlâkî çöküntüye yol açmıştır. Âkif'e göre amaç insanların Kur'an ruhunu yakalaması ve İslam ile birleşmesi olmalıdır:

*“Bu nasıl dar, ne kadar basmakalıp bir görenek?
Müslümanlık mı dedin? Tövbeler olsun, ne demek!
Hani Kur'an'daki ruhun şu heyulada izi,
Nasıl İslam ile birleştiririz kendimizi.”*
(ERSOY, Safahat, 2006, s. 370)

2. Eleştiri: Dini Tamamen Yok Sayanlara Yönelik Eleştiriler

M.Âkif, Batı'yı kabul edip, dini değerleri bırakmak gerektiğini söyleyenleri şiir yoluyla şiddetli şekilde eleştirmiştir:

*“Hele ilâni zamanında şu mel'un harbin,
Bize efkâr-ı umûmiyesi lâzım Garb'in;
O da Allah'ı bırakmakla olur, herzesini,
Halka iman gibi telkin ile dinin sesini
Susturan aptalın idrakine bol bol tükürün !..”*
(ERSOY, Safahat, 2006, s. 178-180) demektedir.

Çözüm: Fıkıh, Usûl ve Tefsir Alanında Alimler Yetiştirmek

Mehmet Âkif, medrese eğitim sisteminin kötü olduğunu ve İslamî ilimlerin bu nedenle gerilediğini söylemektedir. Çok yüksek düzeyde âlim yetişmediği için ilmin sadece ‘şerh yazarak’ geçirildiğini ifade eder. Eğitim konusunda yeni bir anlayışa ihtiyaç vardır. Bu anlayışın temelini ise Kur’an teşkil etmelidir. İslam toplumunun cahil ve geri kalmasının nedeni Kur’an’ı yeterince anlamadıkları için uygulayanların olmamasıdır. Kur’an iyi anlaşıldığı dönemde Fahrettin Razi, İbn Sina gibi ilim adamları yetişmiştir. Ve bu doğru anlama nedeniyle birçok keşif ve icat yapılmıştır. Kur’an ile doğrudan bir ilişki kurulur ve ondan yeterince faydalanılırsa, bu şekilde İslam doğru anlaşılır. O şairinde bunu şöyle ifade eder:

“Medresen var mı senin? Bence çoktan yürüdü.

Haydi, göster bakayım şimdi de İbnü’r-Rüşd’ü?

İbn-i Sina niye yok? Nerde Gazali Görelim?

Hani Seyyid gibi, Râzi gibi üç beş âlim?” (ERSOY, Safahat, 2006) diyerek medrese eğitimi ni eleştirmiş ve Kur’an’ı doğrudan hedef alıp Kur’an merkezli bir medeniyet öngörmüştür:

“Doğrudan doğruya Kur’an’dan alıp ilhamı,

Asrın idrakine söyletmeliyiz İslam’ı” (ERSOY, Safahat, 2006) demektedir. Bunu yapacak olanlar ise ilim erbabı fıkıhçılardır fakat ilmiyede o kadar kuvvetli fıkıhçı yetişmemektedir:

“Kuru dava ile olmaz bu, ilim ister;

Ben o kudrette adam görmüyorum, sen göster?

Koca ilmiyeyi aktar da, bul üç tane fakih” (ERSOY, Safahat, 2006) demektedir. Ayrıca bu alanda yeterli fıkıh âlimi olmadığı gibi usulcü de yoktur:

“Hani bir tane ‘usûl’ âlimi, yahu bir tek?” (ERSOY, Safahat, 2006) diyerek şikâyetini dile getirmektedir.

Üç İlimden Tefsirin Öne Çıkarılması: Tefsir İle Toplumu Aydınlatma Girişimi

M.Âkif, tefsirde Muhammed Abduh’tan ve Mefâtihu’l Gayb’ı yazan Fahrettin Razi’den istifade etmiştir. M.Âkif, İslam ümmetini Kur’an’dan hareket ederek ıslah etme hususunda Abduh ile benzer fikirleri paylaşmaktadır. Yine o Zemahşerî’ye de önem vermekte yazıların da zikretmektedir. (ERSOY, Tefsir-i Şerif, 1329) Ayrıca o, tefsir yazılarında ayetleri hadisler ile de tefsir etmeye çalışır. Muhammed Abduh’tan ilham alan M.Âkif, tefsirde, içtimai tefsir yöntemini benimsemiştir. Bu tefsir yönteminde Kur’an’ın toplumlara indirildiği gerçeğinden hareketle ayetleri toplumsal meselelere ışık tutacak tarzda ele almıştır. Bu yöntem toplumsal sorunlara çözüm üretmesi yönüyle dinamik bir yapı arz eder. (AYDÜZ, 2004) Bu amaçla tevیل etmiştir. Sahih bir inanca akılla gidileceğine inanmıştır ve tefsirde/tevilde aklı yöntemi benimsemiştir. (CERRAHOĞLU, 2006)

Mehmet Âkif, ilk dergi yazılarından itibaren Kur’an’ı tefsir etme çalışmalarına başlamıştır. (DÜZDAĞ, 2005) Böylelikle o, kendisine rehber edindiği Kur’an’ı insanlara açıklama fırsatı bulur ve toplumda eksik gördüğü boşluğu bu şekilde doldurmaya çalışır. O böylece toplumu Kur’an kaynaklı yaşam ilkeleriyle eğitmeyi ve yanlış yönlerini düzelterek ıslah etmeyi hedeflemektedir. Tefsir yazılarında amaç toplumu aydınlatmaya yöneliktir. O Kur’an’ın toplumda ikinci plana bırakıldığı için dert yanmaktadır:

“Zamanımızda.. Kur’an’ı bilmek, anlamak ehemmiyetsiz, fâidesiz bir iş gibi telakki olunmaya başlanmıştır. Ortada Kur’an artık anlaşılmiş, haşa daha bilinecek bir yeri kalmamış gibi zehab-ı batıl türemiştir... Talebelerin.. Tefsirinden bihaber oluşu şüphesiz büyük bir kusurdur.” (ERSOY, Tefsir-i Şerif, 1329)

Buna göre M.Âkif’in tefsir yazıları toplum ile Kur’an arasındaki engelleri kaldırmaya yöneliktir. Çünkü toplumun içinde bulunduğu durumun tek nedeni “Kur’an’dan uzaklaşmak” ve onun emirlerini yerine getirmemek, hayatta tecrübe etmemektir. Kur’an iyi anlaşılırsa bu İslam toplumlarının kurtuluşuna vesile olacaktır. (YILDIRIM, 2006) Ayrıca toplumsal dirilişin reçetesi de Kur’an’dır.

M.Âkif’in Ahlak Merkezli Din ve Tecrübe Anlayışı

M.Âkif, toplumsal sorunların kaynağını ahlâkî meselelerde aramaktadır. Bu ahlâkî meselelere ise Kur’an’ın toplumu ıslah etme prensiplerine dayanarak çözümler üretmek gerekmektedir. İslam toplumunun sefaleti, kadınların durumu, tembellik, yılgınlık, bezginlik gibi bireysel/toplumsal ahlâkî gevşeklikler ve bozulma tahlil edilmiş buna İslâmî çözümler üretilmeye çalışılmıştır. (YILDIRIM, 2006)

M.Âkif, çalışma, azim, sa’y, cihad, tembellik, tevekkül gibi kavramları sürekli kullanarak İslam toplumuna bir hareketlilik kazandırarak toplumun dini, ‘tecrübe’ ederek yani yaşayarak hayata geçirmesi yönünde telkinlerde bulunmuştur. Bu kavramlar üzerinde yeni bir din ve dinî tecrübe anlayışına zemin hazırlamış ve bu tecrübelerle toplumda sorunları çözüme kavuşturmaya çalışmıştır. Kur’an’ın dinamik yönünü yazılarına yansıtmaya gayret etmiştir. (YILDIRIM, 2006) Örneğin, Âli İmran Suresi’nin “Bir kere de azmettin mi, artık Allah’a mütevekkil ol” mealindeki ayetin tefsirinde Âkif, Müslümanların tevekkül anlayışlarını, atalet ile bezenmiş cebrî kader olarak nitelendirmektedir. Böyle bir tevekkül ve kader anlayışı Kur’an’da yoktur: *“Tevekkül ile atalet iki müntehadır. Zaten Cenab-ı Hakkın emrettiği tevekkül de budur.”* (ERSOY, Tefsir-i Şerif, 1329, s. 381)

Onun üslubu nasihat tarzındadır. Bazen kendini hesaba çeker gibi, bazen sorular sorarak, bazen heyecanlı cümleler kurarak, bazen tarihten örnekler vererek tefsirine öğüt verici boyutlar kazandırmaktadır: *“Öyle ise hatırlarına getir. Sen yalnız ihtara memursun”* ayetinin açıklamasında yaratıcı bir varlığa inanma hissinin insanı fitratında bulunduğunu ve bazen onu hatırlatacak bir mürşide ihtiyaç olduğunu” söyler. (ERSOY, Tefsir-i Şerif, 1329, s. 5-6)

Dinî Tecrübe Örnekleri

1.Ahlâkî Tecrübe: Aldatma Konusu

M.Âkif, ahlâkî/toplumsal tecrübelerin vurgulandığı nasihat niteliğindeki ayetleri ön plana çıkarmaya çalışmıştır. Örneğin: *“Vay o eksik ölçenlerin, yanlış tartanların haline ki başkalarından alırken dolu dolu alırlar da vermek için ölçer yahut tartarken aldatırlar.”* (Mutaffifin/83/3) ayetini tefsir etmiştir. (ERSOY, Tefsir-i Şerif, 1329, s. 113-114) Ve bu ayetleri toplumda yapılan ticaret ahlaksızlığını önlemek için tefsir etmiştir.

2.Ahlâkî Tecrübe: Bölücülük Yapanlar

Yine Kur’an’ın ahlak tecrübesini toplumda yayabilmek için şöyle bir ayet tefsir etmiştir: *“Hem Allah’a, hem onun peygamberine muti olunuz; birbirinizle uğraşmayınız, yoksa korkaklaşır,*

kuvvetten düşersiniz.” Bu ayette geçen “*tenazeu*” kelimesini “*birbiriyle uğraşmak, tefrikalar, ihtilaflar içinde çalkalanmak*” şeklinde tefsir etmiştir. (ERSOY, Tefsir-i Şerif, 1329, s. 233-234) Ve toplumda ayrılık ve bölücülük çıkararlara engel olmaya çalışmıştır.

3.Dinî Tecrübe: Ayrımcılık

M.Âkif, toplumdaki ahlakî dejenerasyonu ortaya koyarak, bu sosyal bozulmaya Kur'an'dan çareler üretmiştir. Abese Suresi'nde âmâ ile ilgili Hz.Peygamber'in yaşadığı olaydan ahlakî bir dini tecrübe ortaya koymaktadır: İnsanlara maddi konularına, mevkisine göre muamele edilmemesi gerektiğine ve edebe sarılan milletlerin terakkî sağlayacakları sonucuna ulaşmıştır. (ERSOY, Tefsir-i Şerif, 1329, s. 259)

4. Dinî Tecrübe: Çalışkanlık

Başka bir ahlaki nitelik olan çalışkanlığı da bir dini tecrübe biçimi olarak algılayan M.Âkif, Ankebut Suresi'ni buna uygun tefsir ederek, “*Hayatı mücahede içinde geçenler için mev'ud olmadık nimet; manasız bir tevekkül ile atıl yaşayanların ise mahkûm olmayacağı bir zillet yoktur.*” der. (ERSOY, Safahat, 2006, s. 173-174)

5. Dinî Tecrübe: Birlik ve Beraberlik

Müslümanların birlik ve beraberlik içinde olması için Hucurat Suresi'ni örnek verir: “*Müslümanlar birbirinin kardeşinden başka bir şey değildir.*” (ERSOY, Tefsir-i Şerif, 1329, s. 293-294)

M.Âkif, Safahat'ta da tefsir mahiyetinde ayetleri açıklamıştır. Bu şiirlerde çoğunlukla sosyal ve ahlaki meselelere değinilmiş, iman, azim, atalet, tevekkül, ilim, cehalet, fesat ve vahdet gibi kavramlar işlenmiştir.

6.Dinî Tecrübe: Vatan Savunması (Cihad)

M.Âkif 1920'de Ankara'da Millî Mücadeleye katılıp Burdur Milletvekili seçildikten sonra bu dönemde Burdur ve Afyon'da verdiği vaazlarda mücadeleyi bir cihad gibi insanlara anlatarak milli mücadeleyi de bir dini tecrübe şekline sokmuştur. Bu şekilde vatanın kurtuluşu için olan Millî Mücadele, “*Allah yolunda ve Allah'ın rızasını kazanmak için*” bir savaş biçimine dönüşmüştür. Ve böylece halkı Millî Mücadeleye katılmaya razı etmiştir. (KUTAY, 1992, s. 112)

SONUÇ

M.Âkif'in dinî tecrübesi üç temel özellik ihtiva etmektedir. Birincisi Kur'an merkezli din ve buna bağlı dinî tecrübe anlayışı. O bu anlamda ele aldığı tecrübe anlayışında “*Kur'an yeni-den nazil oluyor gibi*” düşünerek topluma ayetleri açıklarken toplumun güncel meseleleriyle ilişkilendirip ele almıştır. M.Âkif'in düşüncesinde dini tecrübe ‘ahlak’ ile bağlantılıdır. Ahlaki nitelikli ayetleri ön plana çıkarmış ve bunları topluma ‘nasihat verir’ üslupta anlatarak, ayeti tefsir ederken toplumu düzeltmeye çalışmıştır.

Önemli bir düşünür olmasının yanında aynı zamanda şair olan M.Âkif'in dinî tecrübeyi anlama biçimi sanatla da ilgilidir. Ona göre zaten Kur'an'ın ve diğer kutsal kitapların dili sanatsaldır ve şiirseldir. Bu yol aynı zamanda peygamberlerin insanları etkileme yoludur. Bu nedenle o

sanatı, yani edebiyatı ama özelde şiiri, dinî emirlerin toplumda yayılması ve kalıcılığı için bir araç olarak görmüş ve sanatın insanların 'kalplerine etki etme' yönünü bilerek sanat merkezli bir din anlayışına gitmiştir. Kalplere bu şekilde seslendiğinde insanlar bir ayetin veya hadisin anlamını daha iyi anlayacak ve hayatlarına tatbik edebileceklerdir. Bu bağlamda ona göre "sanat, sanat içindir" felsefesi yanlış bir felsefedir, fakir ve muhtaç toplumlarda "sanat toplum içindir". Bu yöntemi daha sonra Nurettin Topçu kullanmış ve o da düşüncelerini roman ve hikâye yoluyla anlatmıştır.

M.Âkif toplumsal sorunlara çözüm olarak ele aldığı dinî tecrübe biçimlerinin hepsi 'ahlakî' nitelik taşır ve çözüm odaklıdır. Onun dini tecrübeye verdiği örnekler toplumsal yararı gözetir:

- 1) İnsanları aldatmayanlar,
- 2) Tefrika-bozgunculuk çıkarmayanlar,
- 3) İnsanları sınıflandırıp ayrımcılık yapmayanlar,
- 4) Çalışkan, mücadeleci ve azimli olanlar,
- 5) Birlik-beraberlik içinde yaşayanlar,
- 6) Vatanını-milletini savunanlar.

Bunları yapanlar, M.Âkif'e göre gerçekten Kur'an'ı doğru anlamış, hayatına uygulamış ve bu anlamda gerçek bir dini tecrübe yaşamış insanlardır. Özellikle son maddeye eserlerinde çok yer vermiştir. Milli mücadele yıllarında zor koşullarda bulunan Müslüman halka hem moral olmak hem de onları mücadeleye teşvik etmek amacıyla M.Âkif, dinî motifleri kullanmıştır. Milli mücadeleyi "cihad"a yani "Allah yolunda savaşma"ya benzeterek toplumu din dili ile ikna etmeye çalışmıştır. Bu bağlamda onun anladığı dinî tecrübe, toplumun acil ihtiyaçlarıyla ilişkilidir ve toplumun sorunlarını çözmeye yöneliktir. Vatani için mücadele eden insanlar Allah'ın emrettiği işi yapmış olmakta ve böylece dinin emirlerini hayata uygulayarak tecrübe etmiş olmaktadır.

KAYNAKÇA

- Aydüz, D. (2004). *Tefsir Tarihi Çeşitleri ve Konulu Tefsir*. İstanbul: Işık.
- Cerrahoğlu, İ. (2006). *Tefsir Usulü* (15 b.). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Cündioğlu, D. (2004). *Bir Kur'an Şairi-Mehmet Âkif Ersoy ve Kur'an Meali* (2 b.). İstanbul: Gelenek.
- Çantay, H. B. (1966). *Âkifnâme*. İstanbul: Ahmet Sait.
- Düzdağ, M. E. (2005). *Mehmet Âkif-Mısır Hayatı ve Kur'an Meali* (2 b.). İstanbul: Şule.
- Ersoy, M. A. (1328, Şubat). Edebiyat. *Sebilü'r-Reşad*, s. 9-10.
- Ersoy, M. A. (1329, Ağustos). Tefsir-i Şerif. *Sebilü'r-Reşad*, s. 397.
- Ersoy, M. A. (1336, Şubat). Mev'ıza. *Sebilü'r-Reşad*, s. 183-186.
- Ersoy, M. A. (2006). *Safahat*. İstanbul: Mehmet Âkif Araştırmaları Merkezi Yayınları.
- Kutay, C. (1992). *Necid Çöllerinde Mehmet Âkif*. İstanbul: Boğaziçi.
- Topçu, N. (2006). *Mehmet Âkif* (3 b.). İstanbul: Dergah.
- Yetiş, K. (2006). *Bir Mustarip Mehmet Âkif Ersoy*. Ankara: Akçağ.
- Yıldırım, S. (2006, Ekim). Mehmet Âkif'in Kur'an'a Bakışı-2. *Yeni Ümit*, s. 4-7.